

Jan Szupilo*

PARAMETRY CENTRALNE W RACHUNKU ŚRODKÓW PŁACOWYCH
PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH W 1989 R.

I. SPECYFIKA RACHUNKU EKONOMICZNEGO ŚRODKÓW PŁACOWYCH
PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

Rachunek ekonomiczny jest podstawowym elementem systemu kształtowania środków płacowych. Stwarza on podstawy do podejmowania optymalnych decyzji w dziedzinie kształtowania poziomu i struktury środków płacowych jednostek gospodarujących. Rachunek ekonomiczny prowadzony jest przez jednostki gospodarcze różnych szczebli. Właściwością rachunku środków płacowych jest występowanie podwójnego układu podmiotów, tj. podmiotów kalkulacyjnych i operacyjnych. Wynika ona z istoty systemu kształtowania środków płacowych, którego przedmiotem jest celowa, świadoma działalność podmiotów kalkulacyjnych oparta głównie na rachunku ekonomicznym, którego celem jest określenie poziomu środków płacowych jednostek operacyjnych.

Podmiotami kalkulacyjnymi są te podmioty, które prowadzą rachunek ekonomiczny po to, aby jego wyniki wykorzystać w samodzielnie podejmowanych kluczowych decyzjach płacowych (poziom i struktura dopływu środków płacowych). Podmioty operacyjne to realizatorzy tych decyzji. Z tego punktu widzenia podmioty operacyjne mają ograniczony wpływ na decyzje podmiotów kalkulacyjnych, a ich rachunek środków płacowych w istocie sprowadza się do prostych, wynikowych kalkulacji ekonomicznych. Rachunek środków płacowych jednostek operacyjnych charakteryzuje się specyficzną ce-

* Dr, adiunkt w Katedrze Pracy i Polityki Społecznej UŁ.

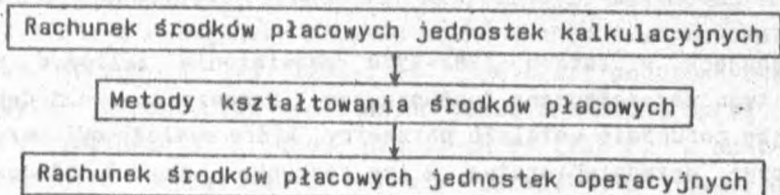
czą. Jest nią dominacja ograniczeń ustalonych przez jednostki kalkulacyjne w rachunku jednostek operacyjnych. Ograniczenia te najczęściej występują w formie limitów, parametrów, wskaźników, normatywów. W układzie podmiotów kalkulacyjnych i operacyjnych wymienić można następujące pary: Centrum gospodarcze - przedsiębiorstwo, przedsiębiorstwo - podmioty wewnętrzne. Przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania jest układ Centrum gospodarcze - przedsiębiorstwo państwowe.

U podstaw tego podziału tkwi zróżnicowanie kompetencji decyzyjnych podmiotów. W myśl zasady kompetencji, kluczowe decyzje powinien podejmować ten podmiot, który posiada w danym temacie najszerszą wiedzę i informacje. Czasami rozkład kompetencji decyzyjnych nie jest zgodny z tą zasadą czyli decyzje podejmuje inny podmiot (zazwyczaj nadrzędny w stosunku do podmiotu kompetentnego). Podmiot taki dysponując informacjami zbyt zagregowanymi, podejmuje decyzje ramowe, zbyt ogólne, nie odzwierciedlające w pełni specyfiki podmiotu podporządkowanego.

Przyjęcie tezy, iż przedsiębiorstwo państwowe w zakresie rachunku środków płacowych winno być jednostką kalkulacyjną i posiadać pełną samodzielność decyzyjną, jest naszym zdaniem obecnie nieuzasadnione. Z punktu widzenia rzetelności rachunku ekonomicznego decyzje powinien podejmować przede wszystkim podmiot zainteresowany optymalizacją tychże środków, a nie ich maksymalizacją. Przedsiębiorstwa państwowe, w przeważającej swej masie, wydają na wynagrodzenia ile mogą najwięcej, z punktu widzenia ograniczeń, zawartych w rozwiązaniach centralnych. U podstaw takiego podejścia do rachunku leżą głównie stosunki własnościowe, które powodują większe zainteresowanie załóg pracowniczych bieżącą własną konsumpcją niż działalnością rozwojową przedsiębiorstwa. Tak więc rachunek ekonomiczny środków płacowych przedsiębiorstw, jako jednostek kalkulacyjnych, nie spełniałby podstawowej funkcji, jaką jest kształtowanie optymalnych decyzji w tej dziedzinie na bliższy i dalszy okres.

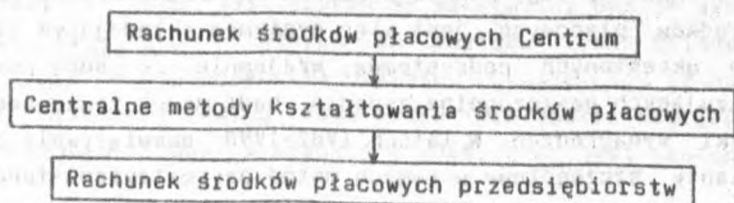
Rachunek ekonomiczny środków płacowych jest metodą pozwalającą określić optymalny poziom środków płacowych z punktu widzenia jednostek kalkulacyjnych oraz operacyjnych. Zgodność między decyzjami wynikającymi z rachunku jednostek kalkulacyjnych a decyzjami wynikającymi z rachunku jednostek operacyjnych zapewnia-

na jest poprzez stosowanie metod kształtowania środków płacowych. Pod ich pojęciem rozumieć można zespół rozwiązań podmiotów kal-

kulacyjnych, określających poziom i strukturę dopływu środków na wynagrodzenia do jednostek operacyjnych realizujących cele i zadania polityki płac jednostki kalkulacyjnej.

W badanym przez nas zakresie metody kształtowania środków płacowych określić można jako element systemu zarządzania, konkretyzujący się w systemie rozwiązań instytucjonalnych Centrum, określających dopływ środków płacowych do przedsiębiorstw zgodnie z zadaniami centralnej polityki płac.

Centralna polityka płac jest tworzona i realizowana przez zbiorowy podmiot tej polityki, jakim jest Centrum gospodarcze. Centralne metody kształtowania środków płacowych jako narzędzia (instrument) jej realizacji są więc zbiorem rozwiązań instytucjonalnych poszczególnych instytucji, które z uwagi na posiadane kompetencje w tej dziedzinie w różnym stopniu przyczyniają się do istoty i formy zawartych w niej rozwiązań (Sejm, Rada Ministrów, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej). Będąc rozwiązaniem instytucjonalnym, metoda ma równocześnie charakter subiektywny. Oznacza to, że jest ona subiektywnym wyborem (z punktu widzenia przyjętych kryteriów) jednego z istniejących wariantów rozwiązań.

Do najczęściej wyodrębnianych typów metod kształtowania środków płacowych zaliczyć możemy z punktu widzenia:

- 1) stopnia samodzielności przedsiębiorstw w kształtowaniu środków - metody: limitowania, parametryczne, samodzielne;
- 2) przedmiotu regulacji - metody: indywidualne, funduszowe, dochodowe.

Występujące w latach 1982-1990 rozwiązania zaliczyć można do metod typu parametryczno-funduszowego. Oznacza to, iż Centrum gospodarcze corocznie ustalało parametry, które musiały być uwzględniane przez przedsiębiorstwa w ich rachunku środków płacowych, regulujących poziom funduszu (kwoty) wynagrodzeń, wynagrodzeń przeciętnych i indywidualnych.

W ramach poszczególnych typów metod występują różne warianty. Każdy z wariantów szczegółowych zawiera w sobie wzajemnie powiązane podsystemy realizujące poszczególne zadania centralnej polityki płac. Mowa tu o takich podsystemach metod parametryczno-funduszowych, jak np. formuła podstawowa, podsystem ograniczający wypłaty wynagrodzeń ponad normę, indeksacji płac, regulujący poziom nagród i premii wypłaconych z zysku do podziału, syntetycznej oceny płac i inne. Z tego punktu widzenia centralna metoda kształtowania środków płacowych jest więc systemem składającym się ze szczegółowo określonych podsystemów, wzajemnie ze sobą powiązanych, realizujących poszczególne zadania bądź grupy zadań centralnej polityki wynagrodzeń. W latach 1982-1990 obowiązywały różnorodne warianty szczegółowe w ramach metod parametryczno-funduszowych. W zasadzie co rok zmieniano i stosowano odmienne rozwiązania szczegółowe.

II. PODSTAWOWE FORMUŁY

RACHUNKU ŚRODKÓW PŁACOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW W 1989 R.

I RELACJE HIPOTETYCZNE Z NICH WYNIKAJĄCE

Obowiązujący w roku 1989 wariant określić można jako progowo-miernikowy, w którym miernikiem jest zysk. Oznacza to, iż wypłacenie przyrostu płac wynikającego z progum-normy, jak też ponad normę, uzależnione jest od przyrostu zysku bilansowego. Tak więc poziom środków płacowych w przedsiębiorstwie jest funkcją zysku bilansowego.

W 1989 r., w porównaniu z latami poprzednimi (1982-1988) nastąpiła zmiana w zasadach opodatkowania przyrostu płac ponad normę. Funkcję Państwowego Funduszu Aktywizacji Zawodowej (PFAZ) z lat 1982-1985, a następnie podatku od ponadnormatywnych wypłat wynagrodzeń (PPWW) z lat 1986-1988 spełnia podatek dochodowy od nadwyżki wynagrodzeń wypłaconych ponad określoną normę (PDNW). Zasady kształtowania środków płacowych w 1989 r. w odniesieniu do wynagrodzeń obciążających koszty działalności jednostek gospodarczych określa ustawa z 31 stycznia 1989 r. o podatku dochodowym od osób prawnych¹ oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 lutego 1989 r. w sprawie wysokości i zasad ustalania norm wynagrodzeń stanowiących koszty uzyskania przychodów².

Na podstawie zasad i zależności między wielkościami ekonomicznymi przedsiębiorstwa, wynikających z cytowanej ustawy i rozporządzenia RM, można wyprowadzić wzory rachunku ekonomicznego przedsiębiorstw w tej dziedzinie. Stosując je przedsiębiorstwo może precyzyjnie określić swoje możliwości płacowe.

Pierwszy z nich jest wzorem na maksymalny poziom wynagrodzeń w 1989 r. ($W_{\max 89}$) zależnych od poziomu zysku bilansowego w 1989 r. (Z_{89}) i współczynnika udziału. Oznacza to, iż poziom wynagrodzeń wyliczony według tego wzoru nie będzie zagrożony podatkiem sankcyjnym (PDNW) w wysokości 200%. Wzór jest następujący:

$$W_{\max 89} = \frac{Z_{89} \cdot W_u}{1 - W_u} \quad (1)$$

gdzie:

$W_{\max 89}$ - maksymalny poziom wynagrodzeń możliwych do wypłacenia w 1989 r.,

Z_{89} - rzeczywisty poziom zysku bilansowego osiągniętego w 1989 r.,

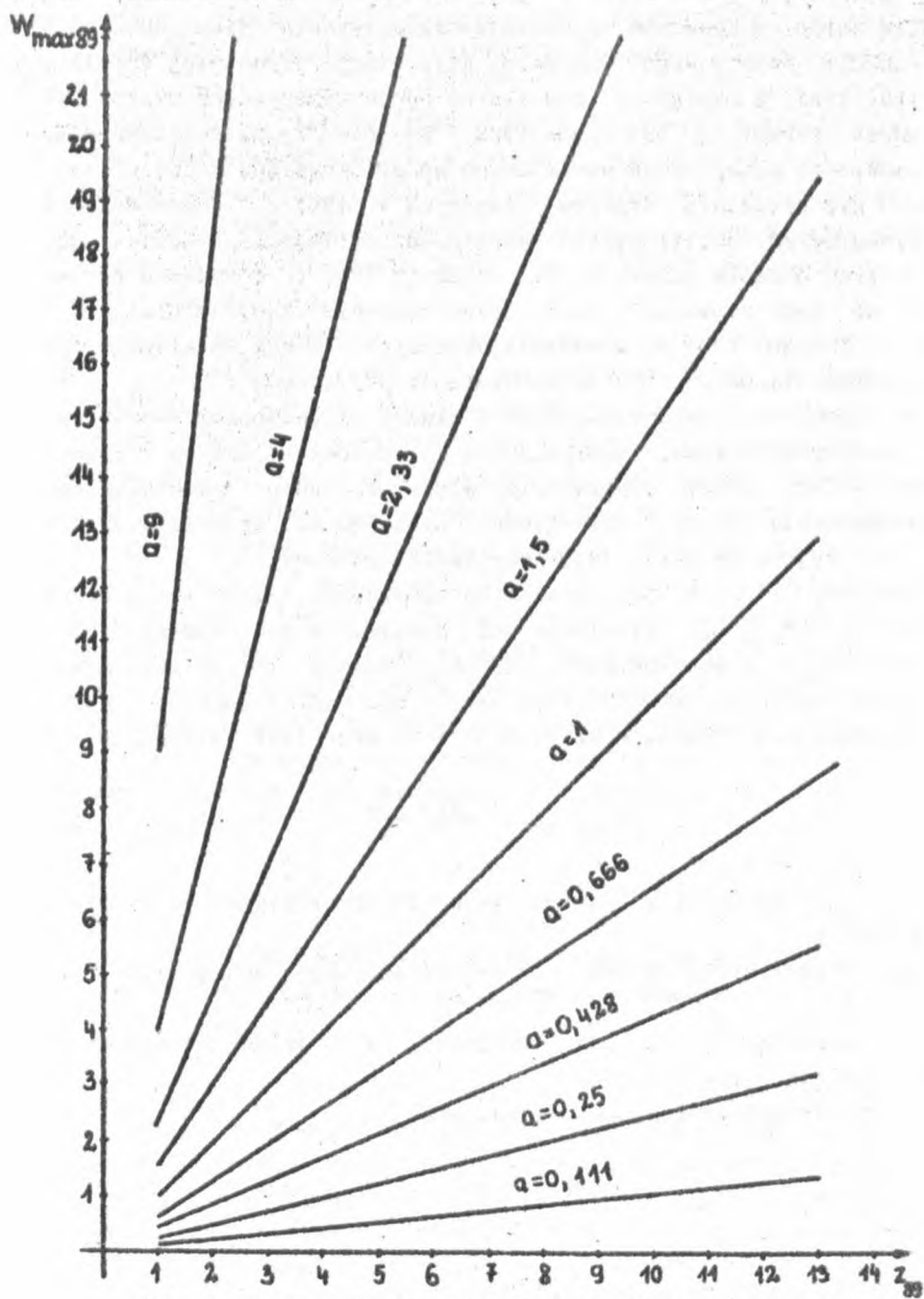
W_u - współczynnik udziału wyliczony dla przedsiębiorstwa z uwzględnieniem wielkości 1988 r.

Po przekształceniu wzoru otrzymujemy:

$$W_{\max 89} = a \cdot Z_{89} \quad (1')$$

¹ Dz. U. 1989, nr 3, poz. 12.

² Ibidem, poz. 15.

Rys. 1. Wynagrodzenia jako funkcja liniowa zysku
(opracowanie własne)

$$\text{gdzie: } a = \frac{W_U}{1 - W_U}$$

Tak więc poziom środków płacowych w 1989 r. jest funkcją liniową zysku bilansowego o zróżnicowanym dla przedsiębiorstw parametrze "a". Wartość parametru "a" zależna jest od " W_U ", czyli współczynnika udziału.

Przedsiębiorstwa pod względem " W_U " mieszczą się w przedziale od 0,9 do 0,1, zaś pod względem współczynnika "a" w przedziale od 0,111 do 9. Rodzaje funkcji zysku bilansowego w zależności od współczynnika "a" są więc różne (rys. 1). Wynika z niego, że przedsiębiorstwa posiadające wysoki współczynnik "a" osiągają przyrost płac przy relatywnie mniejszych przyrostach zysku, natomiast posiadające niski współczynnik "a" przy relatywnie wysokich. Przykładowo zysk bilansowy w wysokości 5 mln zł oznacza dla przedsiębiorstw:

- o współczynniku 9 sumę 45 mln zł na wynagrodzenia,
- o współczynniku 0,111 sumę 555 tys. zł na wynagrodzenia.

Chcąc przeprowadzić symulację wyodrębniono dziewięć grup przedsiębiorstw, które różnią się od siebie współczynnikiem udziału (W_U) i wynikającym z niego współczynnikiem (a). Przyjęto założenie, że poziom płac w 1988 r., jak i poziom zatrudnienia w przedsiębiorstwach jest identyczny i wynosi odpowiednio 100 mln zł rocznie i 100 osób zatrudnionych. Obrazuje to tab. 1.

Drugi wzór określa normę kwoty wynagrodzeń nie podlegającą opodatkowaniu podatkiem dochodowym od nadwyżki wynagrodzeń ponad określoną normę (PDNW) w 1989 r. Wzór jest następujący:

$$N_{89} = K_{88} \times p + K_z \quad (2)$$

gdzie:

N_{89} - norma kwoty wynagrodzeń nie podlegająca opodatkowaniu podatkiem PDNW w 1989 r.;

K_{88} - kwota bazowa wynagrodzeń w 1988 r. (suma wynagrodzeń wypłaconych w 1988 r. pomniejszona z 4 tytułów wymienionych w rozporządzeniu RM);

p - norma progowa dla jednostek gospodarczych określona w 1989 r. w wysokości 40%;

K_z - kwoty zwolnień w 1989 r.; wypłaty faktycznie dokonane w 1989 r. podlegające zwolnieniu od podatku (8 tytułów).

T a b e l a 1

Grupy przedsiębiorstw zróżnicowane pod względem " W_u " i " a " (1988 r.)

Grupy przedsiębiorstw	W_u	$a = \frac{W_u}{1-W_u}$	Wynagrodzenie (mln zł)	Zatrudnienie (osoby)	Zysk bilansowy (mln zł)	Średnie wynagrodzenie miesięczne (tys. zł)	Zysk na 1 zatrudnionego (mln zł)
1	0,9	9	100	100	11,1	83,3	0,11
2	0,8	4	100	100	25,0	83,3	0,25
3	0,7	2,33	100	100	42,8	83,3	0,43
4	0,6	1,5	100	100	66,6	83,3	0,66
5	0,5	1,0	100	100	100,0	83,3	1,0
6	0,4	0,666	100	100	150,0	83,3	1,5
7	0,3	0,428	100	100	233,3	83,3	2,3
8	0,2	0,25	100	100	400,0	83,3	4,0
9	0,1	0,111	100	100	900,0	83,3	9,0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne.

Norma ta jest analogiczna do formuły progowej funkcjonującej w latach poprzednich. Określa ona, o jaki procent mogą wzrosnąć wynagrodzenia w jednostce gospodarczej bez konsekwencji podatkowych.

Podstawowa część przyrostu środków płacowych w 1989 r. winna być osiągana na drodze normy kwoty wynagrodzeń nie podlegającej opodatkowaniu podatkiem dochodowym od nadwyżki wynagrodzeń ponad określoną normę (PDNW). Dla uproszczenia stosujemy ten wzór bez elementu " K_z " - kwoty zwolnień w 1989 r., przyjmując, iż są one takie same dla wszystkich przedsiębiorstw.

Jak wynika z danych tab. 2, norma kwoty wynagrodzeń nie podlegająca opodatkowaniu nie powoduje zróżnicowania średnich wynagrodzeń miesięcznych pracowników przedsiębiorstw. Powoduje więc ona utrzymanie poziomu i relacji wynagrodzeń z 1988 r. Zróżnicowaniu podlega zaś poziom zysku zapewniający pokrycie N_{89} . Przykładowo

Podstawowe relacje wynikające z norm kwot wynagrodzeń nie podlegającej opodatkowaniu w 1989 r.
(według grup przedsiębiorstw)

Grupy przedsiębiorstw	Norma 40%			Norma 50%			Norma 100%		
	N ₈₉	Z _{89N}	średnie wynagrodzenie miesięczne (tys. zł)	N ₈₉	Z _{89N}	średnie wynagrodzenie miesięczne (tys. zł)	N ₈₉	Z _{89N}	średnie wynagrodzenie miesięczne (tys. zł)
	mln zł			mln zł			mln zł		
1	140	15,5	116,6	150	16,6	125	200	22,2	166,6
2	140	35,0	116,6	150	37,5	125	200	50,0	166,6
3	140	60,0	116,6	150	64,4	125	200	85,8	166,6
4	140	93,3	116,6	150	100,0	125	200	113,3	166,6
5	140	140,0	116,6	150	150,0	125	200	200,0	166,6
6	140	210,0	116,6	150	225,0	125	200	300,0	166,6
7	140	327,1	116,6	150	350,5	125	200	467,3	166,6
8	140	660,0	116,6	150	600,0	125	200	800,0	166,6
9	140	1 260,0	116,6	150	1 350,0	125	200	1 800,0	166,6

N₈₉ - norma kwoty wynagrodzeń nie podlegająca opodatkowaniu podatkiem PDNW w 1989 r.

Z_{89N} - poziom zysku bilansowego w 1989 r. niezbędny do pokrycia N₈₉.

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne.

wzrost normy kwoty wynagrodzeń o 100%, tj. do 200 mln zł, wymaga od przedsiębiorstwa o współczynniku $a = 9$ wzrostu zysku o 11,1 mln zł, zaś od przedsiębiorstwa o współczynniku $a = 0,11$ wzrostu zysku o 900 mln zł. W pierwszym przypadku osiągnięcie przyrostu 1 mln wynagrodzeń wymagało wypracowania zysku w wysokości ok. 100 tys. zł, zaś w drugim już 9 mln zł.

Dodatkowy przyrost wynagrodzeń, ponad normę kwoty wynagrodzeń nie podlegającej opodatkowaniu podatkiem PDNW w 1989 r., można osiągnąć poprzez opłacenie go podatkiem dochodowym nie większym niż 10% dochodu przedsiębiorstwa. Aby określić poziom wynagrodzeń możliwy do uzyskania z tego tytułu, należy posłużyć się wzorem:

$$F_z = \frac{0,1 Z_{89}}{0,477} \quad \text{lub} \quad F_z = \frac{Z_{89}}{4,77} \quad (3)$$

gdzie:

F_z - fundusz wynagrodzeń osiągnięty przez opłacenie go 10% zysku bilansowego 1989 r.,

Z_{89} - rzeczywisty poziom zysku bilansowego osiągnięty w 1989 r.

0,477 lub 4,77 - współczynnik korekty zysku wynikający z wyrowadzenia wzoru.

Właśnie to źródło powodować może potencjalnie bardzo dużą polaryzację wynagrodzeń między przedsiębiorstwami. Stawia w najlepszej sytuacji te przedsiębiorstwa, w których masa zysku na jednego zatrudnionego jest wysoka. Przeważnie są to przedsiębiorstwa o masowym charakterze produkcji, wysokim poziomie technicznego uzbrojenia pracy, niskim udziale kosztów pracy w kosztach produkcji. Zysk jest tu funkcją głównie pracy uprzedmiotowionej, a w niewielkim stopniu pracy ludzkiej. Są to przedsiębiorstwa o niewielkim współczynniku udziału " W_u " i " a ". Zależności te przedstawia tab. 3.

Tabela 3 obrazuje zróżnicowanie przedsiębiorstw pod względem przyrostu płac opłaconych 10% zysku bilansowego. Okazuje się, że wypracowanie zysku na normę kwoty wynagrodzeń nie podlegającej opodatkowaniu stanowi także możliwość uruchomienia dodatkowych środków na wynagrodzenia i opłacenia ich 10% zysku. Tak więc przedsiębiorstwo wypracowując koniecznie zysk bilansowy na normę kwoty wynagrodzeń może dodatkowo z tego zysku przeznaczyć kwotę do 10% jego wysokości na opłacenie dodatkowych wynagrodzeń.

Tabela 3

Przyrost wynagrodzeń opłaconych zyskiem bilansowym (F_z) w 1989 r. według grup przedsiębiorstw

Grupy przedsiębiorstw	Norma 40%			Norma 50%			Norma 100%		
	Z_{89N}	F_z	\bar{X}_{WFZ} miesięczne (tys. zł)	Z_{89N}	F_z	\bar{X}_{WFZ} miesięczne (tys. zł)	Z_{89N}	F_z	\bar{X}_{WFZ} miesięczne (tys. zł)
	mln zł			mln zł			mln zł		
1	15,5	3,2	2,7	16,6	3,5	2,9	22,2	4,7	3,9
2	35,0	7,3	6,1	37,5	7,9	6,6	50,0	10,5	8,8
3	60,0	12,6	10,5	64,4	13,5	11,3	85,8	18,0	15,0
4	93,3	19,6	16,3	100,0	21,0	17,5	113,3	23,8	19,8
5	140,0	29,4	24,5	150,0	31,4	26,2	200,0	41,9	34,9
6	210,0	44,0	36,7	225,0	47,2	39,3	300,0	62,9	52,4
7	327,1	68,6	57,2	350,5	73,5	61,3	467,3	98,0	81,7
8	560,0	117,4	97,8	600,0	125,8	104,8	800,0	167,7	139,8
9	1 260,0	264,2	220,2	1 350,0	283,0	235,8	1 800,0	377,4	314,5

 F_z - fundusz wynagrodzeń osiągnięty przez opłacenie go 10% zysku bilansowego 1989 r. \bar{X}_{WFZ} - przyrost średniego miesięcznego wynagrodzenia, którego źródłem jest F_z .

Źródło: Opracowanie własne.

Ta dodatkowa kwota wynagrodzeń jest w przeliczeniu miesięcznym na jednego zatrudnionego zaskakująco wysoko zróżnicowana i w przypadku najwyższego przyrostu przekracza najniższy poziom przyrostu aż 80-krotnie (bez względu na normę kwoty nie podlegającą opodatkowaniu). Na przykład przy normie 100% najwyższy przyrost wynosi 314 500 zł miesięcznie na jednego zatrudnionego, zaś najniższy 3900 zł miesięcznie, co stanowi 80 razy więcej. Tak więc całkowite średnie wynagrodzenie miesięczne przy normie 100% mogłoby wynosić w jednym przedsiębiorstwie (grupa 1) 170 500 zł, zaś w drugim 481 100 zł (grupa 9).

Mając określony poziom rzeczywistego zysku bilansowego osiągniętego w danym okresie (miesiąc, kwartał, półrocze, rok), możemy wyliczyć optymalną kwotę wynagrodzeń dla jednostki gospodarczej w tym okresie. Wzór podajemy dla całego roku 1989, chociaż może on być stosowany dla wyliczeń optymalnej kwoty wynagrodzeń w ciągu roku (miesiąc, kwartał, półrocze). Wzór jest następujący:

$$W_{089} = N_{89} + F_z \quad (4)$$

gdzie:

W_{089} - optymalny poziom wynagrodzeń dla jednostki gospodarczej w 1989 r.,

N_{89}, F_z - jak we wzorze 2 i 3.

W_{089} stanowi optimum a zarazem maksimum kwoty wynagrodzeń, czyli górną granicę poziomu wynagrodzeń jednostki gospodarczej przy danym poziomie zysku bilansowego w 1989 r. Poziomu tej kwoty nie należy przekraczać, bowiem straty z tego tytułu są większe niż osiągnięte korzyści (obniżka normy na rok następny o 50% nadwyżki).

W rzeczywistości poziom możliwości zróżnicowania wynagrodzeń całkowitych jest ograniczony formułą na wynagrodzenia maksymalne 1989 r., w tym głównie współczynnikiem udziału (W_U). Dlatego też przedsiębiorstwa, przy danej normie kwoty, można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej zaliczymy te (głównie o stosunkowo wysokim współczynniku "a"), w których poziom wynagrodzeń maksymalnych 1989 r. będzie zawsze większy niż łączny poziom normy wynagrodzeń nie podlegających opodatkowaniu oraz dodatkowy przyrost wynagrodzeń opłaconych zyskiem w granicach 10% normy, tj.

$$W_{\max 89} > N_{89} + F_z.$$

T a b e l a 4

Relacje wynagrodzeń maksymalnych do wynagrodzeń optymalnych
według grup przedsiębiorstw w 1989 r. (w mln zł)

Grupy przedsiębiorstw	Z _{B89}	N ₈₉	W _{max89}	Wynagrodzenia ponad normę (4 - 3)	F _Z	Kwota wykorzystania F _Z	W _{o89}	W _{s89} (4 - 8)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	44,4	150	400,0	250,0	9,3	9,3	159,3	240,7
2	100,0	150	400,0	250,0	21,0	21,0	171,0	229,0
3	171,2	150	400,0	250,0	35,8	35,8	185,8	214,2
4 I	266,4	150	400,0	250,0	55,8	55,8	205,8	194,2
5	400,0	150	400,0	250,0	83,9	83,9	233,9	166,1
6	600,0	150	400,0	250,0	125,8	125,8	275,8	124,2
7	933,2	150	400,0	250,0	195,6	195,6	345,6	54,4
8	1 600,0	150	400,0	250,0	355,4	250,0	400,0	0
9 II	3 600,0	150	400,0	250,0	754,7	250,0	400,0	0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne.

Do drugiej grupy zaliczymy te (głównie o stosunkowo niskim współczynniku "a"), w których poziom wynagrodzeń maksymalnych 1989 r. będzie mniejszy niż łączny poziom N₈₉ i F_Z, tj.

$$W_{\max 89} < N_{89} + F_Z$$

Dla drugiej grupy przedsiębiorstw oznacza to, iż stosunkowo duży przyrost F_Z będzie opłacony kwotą o wiele mniejszą niż 10% zysku bilansowego.

Biorąc to pod uwagę, należy uściślić wzór 4 na optymalny poziom wynagrodzeń dla jednostek gospodarczych w 1989 r.

Dla pierwszej grupy przedsiębiorstw wzór pozostaje bez zmian, tj.

$$W_{o89} = N_{89} + F_Z \quad (4)$$

Dla drugiej grupy przedsiębiorstw wzór ten jest następujący:

$$W_{089} = W_{\max 89} \quad (4')$$

Zależności te przedstawia tab. 4.

Znając te wielkości, tj. $W_{\max 89}$ i W_{089} , możemy wyliczyć kwotę wynagrodzeń, która wykracza ponad optymalny poziom wynagrodzeń dla jednostki gospodarczej w 1989 r. Nie podlega ona PDNW w wysokości 200%, lecz jest kwotą wynagrodzeń, od której płacony podatek przekracza 10% udziału w dochodzie. Wartość tę należy minimalizować do zera, bowiem powoduje ona nieopłacalne sankcje dla przedsiębiorstwa. Wzór jest następujący:

$$W_{s89} = W_{\max 89} - W_{089} \quad (5)$$

gdzie:

W_{s89} - kwota wynagrodzeń, która wypłacona w 1989 r. częściowo lub w całości powoduje ujemne sankcje dla przedsiębiorstwa w postaci obniżki normy na rok następny o 50% całej nadwyżki ponad normę wypłaconej w 1989 r.;

$W_{\max 89}$, W_{089} - jak we wcześniejszych wzorach.

Wartość W_{s89} przedstawia tab. 4 (kolumna 9).

Dane tab. 4 potwierdzają zasadność przeprowadzonego podziału. Do I grupy zalicza się 7 pierwszych grup przedsiębiorstw, zaś do II grupy dwie ostatnie. Rozwinięciem tab. 4 jest tab. 5, ukazująca wpływ przedstawionych relacji w tab. 4 na poziom i strukturę średnich wynagrodzeń. Jednoznacznie wynika z niej, iż środki pochodzące z F_2 nie są dodatkowym (mało znaczącym) źródłem przyrostu środków na wynagrodzenia, lecz w przypadku dużej liczby przedsiębiorstw źródłem podstawowym, znacznie przekraczającym przyrost z tytułu normy. Udział ten waha się od 17,5 do 498,8%, przy czym w przeważającej części przedsiębiorstw przekracza 100%.

III. WNIOSKI

Przeprowadzone obserwacje i analiza pozwala na postawienie następujących wniosków w zakresie rachunku ekonomicznego środków płaconych przedsiębiorstw państwowych w warunkach 1989 r.:

Tabela 5

Wpływ relacji wynagrodzeń maksymalnych do wynagrodzeń optymalnych na poziom i strukturę średnich wynagrodzeń miesięcznych według grup przedsiębiorstw w 1989 r.

Grupy przedsiębiorstw	Średnie wynagrodzenie miesięczne (w tys. zł)			Struktura średniego wynagrodzenia miesięcznego (w %)			Stosunek F_z do N_{89}	Stosunek F_z do N_{89}^a
	ogółem	N_{89}	F_z	ogółem	N_{89}	F_z	$\frac{F_z}{N_{89}} \cdot 100$	$\frac{F_z}{N_{89}^a} \cdot 100$
1	132,3	125,0	7,3	100,0	94,5	5,5	5,8	17,5
2	142,5	125,0	17,5	100,0	87,7	12,3	14,0	42,0
3	154,8	125,0	29,8	100,0	80,7	19,3	23,8	71,5
4 I	171,5	125,0	46,5	100,0	72,9	27,1	37,2	111,5
5	195,0	125,0	70,0	100,0	64,1	35,9	56,0	167,9
6	230,0	125,0	105,0	100,0	54,3	45,7	84,0	251,8
7	288,0	125,0	163,0	100,0	43,4	56,6	130,4	390,9
8	333,0	125,0	208,0	100,0	37,5	62,5	164,4	498,8
9 II	333,0	125,0	208,0	100,0	37,5	62,5	166,4	498,8

^a N_{89} - kwota przyrostu średniego wynagrodzenia z tytułu normy wynosząca w 1989 r. przy normie 50% kwotę 41,7 tys. zł.

Źródło: Opracowanie własne.

1. Jest to rachunek jednostek operacyjnych prowadzony w ramach metod parametryczno-funduszowych, czyli o dominacji parametrów centralnych powodujących, iż jest to zbiór raczej prostych, odcinkowych kalkulacji przeprowadzonych w celu maksymalizacji poziomu środków na wynagrodzenia, nie zaś w kierunku optymalizacji podejmowanych decyzji.

2. Rozwiązania centralne (parametry) rachunku środków wynagrodzenia przyczyniają się do polaryzacji płacowej przedsiębiorstw. Stwierdzenie to w niewielkim stopniu dotyczy kwoty przyrostu płac wynikających z normy (próg) wolnej od PDNW, gdzie jednakowy procent wzrostu preferuje jednostki o wyższej bazie. Stwierdzenie to dotyczy przede wszystkim przyrostu kwoty środków na wynagrodzenia pochodzącej z opłacenia jej 10% zysku bilansowego. Wynika to z faktu, iż niezależnie od rodzaju przedsiębiorstwa występuje stała formuła przyrostu płac z tego źródła wyrażająca się wzorem $F_2 = \frac{Z_{89}}{4,77}$. Oznacza to osiągnięcie nieuzasadnionych przyrostów wynagrodzeń przez załogi tych przedsiębiorstw, w których zysk jest głównie pochodną pracy uprzedmiotowionej.

3. Obowiązującą w 1989 r. formułę określić można jako progowo-miernikową, w której miernikiem jest zysk. Oznacza to, iż wypłacenie przyrostu płac wynikającego z prog-u-normy, jak też ponad normę, uzależnione jest od przyrostu zysku bilansowego. Tak więc poziom środków na wynagrodzenia w przedsiębiorstwie jest funkcją liniową zysku bilansowego ($W = a \cdot Z$).

4. Konieczność maksymalizacji zysku przez wszystkie przedsiębiorstwa powodować może:

- a) negatywną ocenę sposobów jego osiągania, np. poprzez wzrost cen;
- b) sprzeczność z ich celami działania, np. przedsiębiorstwa użyteczności publicznej.

5. W układzie docelowym dążyć należy do prowadzenia rachunku środków płacowych przedsiębiorstw w ramach metod samodzielno-dochodowych, które dają największe możliwości pełnego stosowania rachunku.

6. Przejście do metod samodzielno-dochodowych prowadzenia rachunku uwarunkowane jest m. in.:

- a) stworzeniem układów własnościowo-organizacyjnych takich, aby pracodawca nie był zainteresowany rachunkiem maksymalizacji środków płacowych, lecz optymalizacji;
- b) urealnieniem wartości pracy ludzkiej w rachunku przedsiębiorstw, tak aby obejmował on rzeczywiste koszty i wartość pracy;
- c) wprowadzeniem rozwiązań podatkowych od dochodów osobistych ludności.

Jan Szupilo

CENTRAL PARAMETERS IN THE WAGE RESOURCES ACCOUNT
OF STATE-OWNED ENTERPRISES IN 1989

The central wage policy performs many functions in relation to state-owned economic units. One of such functions is the determining of financial resources for wages. Through determining these resources the economic Centre as a calculating unit exerts its influence on a state-owned enterprise as an operational unit. This assumes the form of methods of shaping wage resources, whose detailed variants contain solutions based on the economic calculus of a calculating unit. Such way of perceiving the system of shaping wage resources can be found in the first part of the article.

Another aim of the article was to determine the impact of central parameters on the economic calculus and wage situation of enterprises. The simulation of basic ratios for 1989 presented in the article should be treated as an illustration of the problem of the functioning of the system according to which wage resources are shaped. This system is characterized by its low effectiveness and that is why its weaknesses and some directions of its changes are presented in the final conclusions.